

Španělská filologie v literatuře - dobrodružné hledání smyslu literárního díla

Den s románskou filologií

27.1.2016

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Josef Prokop

pátrání po autorově textu

- jedním z různých úkolů filologů je rekonstruování textu literárního díla
- i dnes jsou v moderně sázených knihách překlepy, chybějící znaky atd., můžou ale chybět i celé věty, odstavce či stránky
- je potom text, který čteme, tím, co zamýšlel napsat autor?

příklad z Quijota

- román o Důmyslném rytíři donu Quijotovi de la Mancha získal ihned velkou oblibu a vycházel v mnoha vydáních
- 1604 (datováno 1605, Juan de la Cuesta, Madrid), 1605 (Juan de la Cuesta, Madrid, několik doplnění), 1608 (Juan de la Cuesta, Madrid, opravy) a mezitím 1605 (Lisabon), 1605 (Valencie), 1607 a 1611 (Brusel), 1610 (Milán) atd.

proces

- my filologové víme, že vydání nemají stejný text, a to proto, že nejprve celou několika set stránkovou knihu obvykle profesionální písař přepsal z autorských “nevzhlednospisů” do čistopisu, který šel k cenzuře, z čistopisu pak sazeči v tiskárně sázejí stránku za stránkou, snaží se text opravovat, ale nikdy nenajdou všechny chyby

chaos rukopisu

- chyby pramení z mechanického přepisu a z neexistence pravopisné normy
- totiž ani osobní rukopis autora (zřídka se dochová, ke Quijotovi není), neexistence pravidel a vůbec konceptu normy v pravopise způsobí, že ani z autorského rukopisu nemusíme být moudří (např. ve šp. se nepsaly tečky, čárky, velká písmena se psala dle libosti... takže je to nekonečná řádka textu, kterou sazeč musel rozkódovat)

jde o porozumění

- a nejde jen o překlepy, často může vynechané písmeno či slovo změnit smysl okolních řádků a cílem rekonstrukce textu je, jak už bylo zmíněno, nalezení smyslu díla, tak jak ho chtěl autor zapsat

odborné metody filologie

- užívá se přitom zdravý rozum, logické operace dedukce, indukce či analogie a také vědomosti o knihách, literatuře, knihtisku doby, z které pochází text atd.

“las Alidas” z Quijota

- rekonstrukci textu může dobře ilustrovat příklad jednoho slova z Quijota

[na historii jeho vývoje v textu jsem narazil v článku Abrahama MADROÑALA, De nuevo sobre “Gante y Luna” (I, 51). ¿Otra errata en el primer Quijote? Cervantes, Bulletin of the Cervantes Society of America, 30.1, 2010, s. 3-46.]

- ... i to je součástí filologické a obecně vědecké práce, citovat přesně prameny proto, aby byly
za 1. pro kohokoli dalšího dohledatelné a
za 2. aby si vědci nemohli důkazy a argumenty
“vymýšlet”

I, 25, ke konci “las Alidas”

- dnes už možná ne pro každého, ale pro tehdejší čtenáře Quijota bylo samozřejmé rozeznat, že se jedná o známé postavy antických bájí nebo tzv. bukolické (arkadické, idylické) literatury, která byla v té době velmi oblíbená

bohyně, nymfy, pastýřky

- Amarilis – nymfa v poezii Theokritově, ve Vergiliových *Bukolikách* či v Ovidiovi
- Filis – postava z báje zpracované Kalimachem, Apollodorem či Ovidiem
- Silvia (lat. silva= les) – časté jméno v římské mytologii a posléze v bukolické literatuře
- Diana – římská bohyně lovu a také pastýřka Diana z veleslavného pastýřského románu od Jorge de Montemayor *Los siete libros de la Diana* (1559)
- Galatea (řec. Galateia) – nymfa ze známé báje o její lásce k Ákisovi

I, 25, ke konci “las Alidas”

- Alida... ?
 - na první pohled by se zdálo, že se jménem Alida není problém... zní dosti podobně arkadicky jako předešlé,
 - navíc se zvukově blíží jménu Elida, což je oblast v Řecku na Peloponésu sousedící s oblastí Arkádie (kraj uprostřed poloostrova, který se stal synonymem pro pastýřskou literaturu)
 - Elida / Alida by potom byla dívka pocházející z Elidy

pochyby již v 1607

- přesto ale např. připravovatelé bruselského vydání Quijota z roku 1607 opravili “Alidas” na “Alcidas”
- proč? nevíme
 - (možná proto, že nikde v do té doby známé literatuře není jméno Alida ani jí podobné doloženo)

Alcidas?

- 1) Alkides - Heraklés/Herkules v mládí nosil toto jméno odkazující na jeho děda Alkea
- 2) Álkidas - spartský vojevůdce okolo roku 427 pnl
- jméno Alcida má spojitosti s antickým historickým a mytologickým světem, ale...
 - také není v literatuře doložené

ticho po pěšině

- proto možná další vydání automaticky nepřejímají tuto opravu a většinou dál tisknou jméno v podobě las Alidas
- takže... podobně jako desítky možná stovky, tisícovky dalších sporných míst v Quijotovi a jinde tedy jméno zůstalo jako nejisté místo textu, jehož význam není zcela zřejmý

řemeslo filologa

- až přišel v 21. století eminentní šp. filolog Francisco Rico a ve svém vydání Quijota (Barcelona, 2004) se zamyslel nad tím, že to je výčet pastýřských jmen a že jména musí mít nějaké relevantní protejšky v dobové literatuře či kultuře [dedukce, analogie] a že Alida ani Alcida takové, řekněme si upřímně, nemají

řemeslo filologa

- 1. a jelikož se jedná o výčet, hledal podobné výčty na jiných místech v dobové literatuře, v Cervantesových textech a v samotném Quijotovi [analogie]
- 2. a hledal také jako textolog, totiž s vědomím toho, že mohlo dojít k "překlepu", k vysázení špatného písmene či písmen, a hledal tedy, zda neexistuje podobně psané jméno, které by zapadalo do kontextu pastýřské literatury

a našel...

- AD 1. v samotném Cervantesově díle v novele *Coloquio de los perros* našel výčet "Amarilis, Fíldas, Galateas y Dianas"
- a dokonce v 2. dílu Quijota v kap. 73 "Fíldas, Am[a]rilis, Dianas, Fléridas, Galateas y Belisardas"
- AD 2. a uvědomil si, že počáteční velké A- se může snadno zaměnit s počátečním Fí-

[*Don Quijote*, ed. F. Rico, Barcelona, Círculo de Lectores- Galaxia Gutenberg, 2004.]

poctivá dřina intelektuála

- díky Ricovým vědomostem a díky dedukci, indukci a analogii tedy můžeme považovat 400 let (!) existující oříšek s určením, co či kdo jsou las Alidas považovat za -s největší pravděpodobností- vyřešený

...kterou je třeba stále prověřovat

- říkám s největší pravděpodobností, protože, když vám v hlavě doznějí oslavné fanfáry, tak si možná povšimnete, že v našem výčtu vedle sebe po Ricově opravě stojí las Filis a las Fílidas a dedukce, indukce a analogie nám napoví, že Fílida či Fílida je románská odvozenina řecké Phylis/ Filis, tedy že jde o stejné jméno...?
 - to je právě podstata vědecké práce neustále znovu prověřovat jednou vyřčené "pravdy", jestli náhodou už nepřestaly být pravdami

bibliografie

- portál Biblioteca Nacional de Madrid o Quijotovi <<http://www.bne.es/es/quijote/index.html>>
- edice dona Quijota od Francisca Rica <<http://cvc.cervantes.es/literatura/clasicos/quijote>>
- seznam online facsimilí vydání Quijota v BNE <<http://bdh.bne.es/bnearch/Search.do?sort=anl>>